

PARLAMENTARNI IZBORI U ŠVEDSKOJ 2022. GODINE: POZICIONIRANJE LEVIH I DESNIH PARTIJA

Ključne riječi:

*Parlamentarni izbori;
Švedska; 2022 godina; partije*

Autor:

*Dr Jovica Pavlović, naučni
saradnik, Institut za evropske
studije, Beograd, Srbija.*

*Dr Aleksa Filipović, naučni
saradnik, Institut za evropske
studije, Beograd, Srbija.*

Korespondencija:

*jovica.pavlovic@ies.rs
aleksa.filipovic@ies.rs*

Oblast:

Političke nauke

DOI:

10.5937/politeia0-44263

Datum prijema članka:

28.04.2023.

Datum konačnog prihvatanja članka za objavljivanje:

08.06.2023.

Rezime

Ovaj rad proučava društveno-političke podele koje postoje unutar Kraljevine Švedske, kako bi pružio analitički uvid u pozicioniranje švedskih stranaka tokom predizborne kampanje za poslanička mesta u Parlamentu Kraljevine Švedske (u Riksdagu), što posledično doprinosi i razumevanju izbornih rezultata koje su tamošnje partije ostvarile. Stoga prvi cilj rada podrazumeva pružanje analize izbornih programa i rezultata, dok drugi cilj istraživanja teži identifikaciji zavisnih i nezavisnih varijabli koje su doprinele političkom pozicioniranju i posledičnom uspehu/neuspehu osam najvećih švedskih partija na parlamentarnim izborima održanim u septembru 2022. godine. U tom smislu, primenom metode analize diskursa i metode analize dokumenata/podataka, proučavaju se različiti načini pozicioniranja partija desnice i levice tokom predizborne kampanje, pri čemu se za teorijski okvir uzima Lipsetova i Rokanova (Lipset & Rokkan, 1967) teorija o svrstavanju stranaka; teorija društvenih rascepa. Polazi se od hipoteze da je na predizborne kampanje švedskih stranaka najviše uticala potreba da se odrede prema dve teme; temi imigracije i temi reforme zdravstvenog i obrazovnog sistema. Rezultati istraživanja ukazuju na to da su švedske stranke – kako bi ostvarile pozitivne izborne rezultate – sve spremnije da svoje istorijski prepoznatljive stavove i pozicije oblikuju prema aktuelnim pitanjima. Taj trend delimično uzdrma stabilnost švedskog partijskog sistema, ali ga i dalje ne narušava u potpunosti, što se vidi i po ishodu izbora.

UVOD

Neizvesna izborna trka koja se odigrala u septembru 2022. godine u Švedskoj aktivno je praćena širom Evrope, pre svega zbog nedavno započetog procesa pristupanja Kraljevine Švedske NATO-u, procesa kojim je i definitivno okončana dvovekovna politika vojne neutralnosti ove zemlje. Ipak, data tema – iako važna – nije zauzela centralno mesto u predizbornim kampanjama relevantnih stranaka, budući da se u švedskom društvu nakon ruske invazije na Ukrajinu postepeno počeo formirati sve izraženiji konsenzus u pogledu ućlanjenja u Severnoatlantsku alijansu. Iako su ankete u februaru 2022. godine ukazivale na to da bi svega 50% ispitanika na referendumu podržalo pristupanje NATO-u, pred izbore se taj broj uvećao za dodatnih 10%, s tendencijom daljeg rasta. Najpopularnija partija desnice (švedske demokrate), baš kao i najmasovnija stranka s leve strane političkog spektra (Švedska socijaldemokratska partija), odustala je od svoje višegodišnje, odnosno, u slučaju druge pomenute partije, višedecenijske podrške politici vojne neutralnosti. Pritom, pomenuta promena partijskih spoljnopolitićkih agendi oćito nije imala negativan uticaj na ostvarene rezultate – švedske demokrate su, naime, broj osvojenih glasova povećale za 3,1% u odnosu na parlamentarne izbore odrđane 2018. godine, dok je podrška Švedskoj socijaldemokratskoj partiji tokom istog perioda porasla za 2,1%, pri sličnoj izbornoj izlaznosti.

Umesto diskusije o procesu pristupanja NATO-u, u centru pađnje bile su domaće teme, prvenstveno one vezane za buduću imigracionu politiku Kraljevine Švedske, za reforme koje je neophodno sprovesti u obrzovnom i zdravstvenom sistemu, kao i za energetska tranziciju, odnosno za prelazak sa fosilnih na čistija goriva.

TEORIJSKI I METODOLOŠKI PRISTUP

Kako bismo razumeli društveno-politićke podele koje su doprinele isticanju pomenutih tema u prvi plan tokom predizborne kampanje, koristimo se metodom analize diskursa (pri proućavanju predizbornih obraćanja glasaćima) i metode analize dokumenata/podataka (pri proućavanju partijskih programa). Zatim, u pogledu razumevanja društveno-politićkih podela i partijskog svrstavanja, takođe je korisno osvrnuti se i na Lipsetovu i Rokanovu teoriju rascepa (cleavage theory). Prema ovoj teoriji, stare evropske partije nastale su usled ćetiri strukturne podele koje karakterišu društva Zapadne Evrope, a to su podela između centra i periferije, urbane i ruralne sredine, drđžave i crkve, vlasnika kapitala i radnika (Lipset & Rokkan, 1967). Pritom, nove partije nastaju/profitiraju svaki put kada se pojavi nova znaćajnija društveno-politićka podela. Iako je nastala pre više od pola veka, Lipsetova i Rokanova teorija i dalje mođe poslućžiti kao odlićan orijentir za razumevanje savremene polarizacije švedskog biraćkog tela, a samim tim i za razumevanje naćina na koji su pomenuti rascepi uticali na pozicioniranje i na rezultate partija na izborima za Parlament Kraljevine Švedske 2022. godine.

Ono što najviše odvaja teoriju rascepa od drugih teorija koje se bave biraćkim preferencijama i pozicioniranjem partija u odnosu na relevantna politićka pitanja jeste to što njen pristup zanemaruje kratkotrajnu stratešku stranaćku interakciju i psihološke aspekte koji utiću na izborne odluke glasaća kako bi pađnju posvetio strukturnim uzrocima koji odrđuju partijsko svrstavanje i biraćko ponašanje (Hooghe & Marks, 2017: 111). Prema teoriji rascepa, politićke partije mogu donekle biti fleksibilne u prilagoćavanju svojih stavova postojećim trendovima

koji određuju tokove predizbornih kampanja, ali će suština njihovog političkog delovanja uvek biti određena stavom koji zauzimaju u odnosu na ključne aktuelne političke rascepe (Hooghe & Marks, 2017: 112). Istovremeno, svaki kopernikanski obrt u smislu odricanja od višedecenijskog pozicioniranja prema istorijski ključnoj društvenoj podeli za švedsko društvo (vlasnici kapitala – radnici) predstavljao bi preveliki šok za glasače koji pripadaju jezgri biračkog tela tradicionalnih stranaka, što sa sobom nosi rizik koji stare švedske partije nisu spremne da preuzmu čak i kada se to jezgro vidno umanjuje. Najbolji dokaz takvog partijskog ponašanja na severu Evrope predstavljaju stranke umerene desnice – Stranka umerenih u Švedskoj (tzv. moderati) koje uprkos umanjenju biračkog tela na koje mogu da se oslone (što zbog demografskih promena u samoj strukturi stanovništva, što zbog promene lojalnosti kod mlađih glasača koji se okreću radikalnoj desnici) ostaju pri političkim pozicijama kojima su istorijski lojalne i prema kojima su prepoznatljive (Pavlović, 2019).

Međutim, to ne znači da su partije statične konzervativne organizacije koje nisu sposobne da se prilagode novom vremenu, novim temama i novim izazovima. Prema teoriji rascepa, stranke nove društvene rascepe prepoznaju, ali se trude da ih diskurzivno obuhvate i kanališu kroz prizmu tradicionalnih rascepa na osnovu kojih postoje – što objašnjava nastanak tzv. keč ol (catch-all) stranaka, koje se trude da ponude odgovor na svaku temu izazvanu novim rascepima ili da zamagle značaj novih rascepa kako bi istakle uobičajene teme na kojima one skupljaju glasove, što je strategija na koju se u Švedskoj oslanjaju i ustaljena levica i desnica, ali koja neizbežno dovodi do destabilizacije partijskog sistema i nastanka ili jačanja novih stranaka koje se otvorenije bave aktuelnim temama, poput

zelenih stranaka koje su se u Švedskoj pojavile osamdesetih godina, radikalno desnih partija koje su nastale devedesetih godina, kao i partija nalik Feminističkoj inicijativi u Švedskoj, koje su se pojavile u skorije vreme kao stranke prvenstveno fokusirane na jedno pitanje (single-issue party) (Pavlović, 2019).

GLAVNE TEME IZBORA ZA RIKSDAG

Što se tiče tema koje su dominirale izborima tokom poslednjih decenija, možemo navesti primer izbora za Riksdag 1988. godine, kada su problemi životne sredine dominirali izbornom kampanjom, zatim primer izbora za Riksdag 1991. godine kada su visoka nezaposlenost i ekonomska kriza preuzele primat kao glavne izborne teme, te pitanje izbeglica i migranata koje je postalo vodeća tema izbora za Riksdag 2018. godine (Martinsson, 2021).

Treba napomenuti da poslednjih desetak godina politička scena Švedske prolazi kroz promene, koje su oličene u jednom izuzetnom probou desnopopulističke partije pod nazivom „Švedske demokrate” (Sverigedemokraterna). Švedske demokrate prilikom svog osnivanja 1988. godine bili su označeni kao desnoekstremistička partija, ne toliko zbog svog političkog programa već zbog nekih od članova-osnivača partije, kao što su to, na primer, bili Leif Cejlon (Leif Zeilon), poznat po članstvu u desnoekstremističkim partijama i pokretima u Švedskoj, Gustaf Esktrom (Gustaf Ekström), koji je bio veteran Vafen-SS divizije „Nordland” i Anderson Klarstrem (Anders Klarström), koji je bio bivši član pronacističke partije „Severnog rajha” (Nordiska rikspartiet) (Filipović, 2019).

Početkom 21. veka na čelo Švedskih demokrata dolazi mladi političar Džimi Akeson (Jimmie Åkesson), koji započinje promenu političkog „imidža” partije, udaljava kompromitovane članove i pozicionira švedske demo-

krate kao savremenu, socijalkonzervativnu političku partiju koja je spremna da javno govori o problemima u švedskom društvu, kao što su, na primer, porast nasilnog kriminala i neintegrisanost doseljenika u švedskom društvu. (Filipović, 2019).

Jedno od istraživanja vršeno 2020. godine pokazuje da građani Švedske kao glavne probleme izdvajaju upravo imigrante i njihovu (ne)integrisanost u društvo, praćenu problemima vezanim za kriminal, zdravstveni sistem, obrazovni sistem i životnu sredinu (Martinsson, 2021). Pojedini švedski eksperti istakli su da tokom izbora za Riksdag 2022. godine, više nisu preovlađivale ideološke podele među partijama, već upravo takve konkretne teme, kao što su porast oružanih sukoba bandi, pojačana segregacija migranata kao i značajno povećane cene struje i energenata (Bolin & Falasca, 2022).

Sa druge strane, teme poput ekonomske politike i reforme sistema socijalne zaštite, ranije po švedsko društvo izuzetno polarizujuće, nisu imale toliku važnost u političkim debatama, kao ni problemi oko kovid politike, bezbednosne politike, te pitanje članstva Švedske u NATO-u. (Bolin & Falasca, 2022).

U daljem tekstu izložiće se pozicioniranje levih, desnih i centrističkih partija Švedske prema glavnim temama izbora za Riksdag 2022. godine, i analiziraće se izborni programi glavnih švedskih partija.

POZICIONIRANJE LEVIH PARTIJA

Dve glavne leve partije na švedskoj političkoj sceni jesu dugovečna Socijaldemokratska partija (Socialdemokraterna) kao i Partija levice (Vänsterpartiets).

Kao najstarija partija u Švedskoj, koja je osnovana još u 19. veku, socijaldemokrate su imale dominaciju nad švedskom unutrašnjom i spoljnom politikom više od sto

godina, i samim tim odgovorne su za oblikovanje švedskog društva onakvog kakvo je ono danas. Kao partija zalažu se za jaku državu socijalnog blagostanja, liberalnu imigracionu politiku, finansijsku redistribuciju resursa od bogatih ka siromašnima, dok partija takođe podržava i rodnu ravnopravnost, feminizam, prava nacionalnih i seksualnih manjina i radničke sindikate. Socijaldemokrate su i dan danas najjača partija u zemlji (PolitPro, 2023).

U svom izbornom programu, socijaldemokrate se, pre svega, fokusiraju na problem porasta kriminala, segregacije u švedskom društvu, probleme vezane za školstvo i sistem socijalne zaštite, kao i na brigu za najstarije građane (Socialdemokraterna, 2022).

Što se tiče pozicioniranja prema glavnim izbornim temama, socijaldemokrate se zalažu za povećanje broja pripadnika policije, kao i za dodatno ulaganje u njihovu opremu kako bi se uspešno borili protiv narastajućeg kriminala u zemlji. Takođe, partija se zalaže i za strože kazne za prestupnike, pogotovo za pripadnike uličnih bandi i seksualne delikte.

Kada je reč o povećanju cena energenata i računa za struju, socijaldemokrate vide rešenje u ekspanziji proizvodnje električne energije, kako obnovljivih izvora energije, tako i nuklearne energije, za koju partija smatra da je važan deo proizvodnje struje u Švedskoj. U vezi sa pitanjem migracione politike i segregacije u švedskom društvu, socijaldemokrate smatraju da su već dovoljno pooštrile migracionu politiku u zemlji tokom prethodnih vlada, te da se mora više pažnje posvetiti smanjenju segregacije između švedskih građana i imigranta. Sa druge strane, socijaldemokrate se zalažu za ograničavanje radničke imigracije, kako bi se smanjila nezaposlenost građana u Švedskoj.

U vezi sa pitanjem obrazovnog sistema, socijaldemokrate se protive tome da škole

ostvaruju profit i za strožu su kontrolu nad privatnim školama, dok se istovremeno zalažu za veću inkluzivnost i zabranu religijskog uticaja unutar škola. Prema pitanju zdravstvenog sistema, socijaldemokrate se zalažu za to da se vrati kontrola nad ovim sektorom i da se zaustavi rast broja privatnih klinika i bolnica (Socialdemokraterna, 2022).

Partija levice je do kraja šezdesetih godina prošlog veka bila smatrana za čistu komunističku partiju, da bi kasnije promenila ime i krenula da se zalaže za parlamentarnu demokratiju. Danas se Partija levice deklarira kao socijalistička i feministička partija na ekološkoj osnovi, koja se protivi patrijarhatu i klasnom društvu, zalaže se za jaču regulaciju tržišta i zastupa finansijsku redistribuciju od bogatih ka siromašnima (PolitPro, 2023).

U svom izbornom programu Partija levice se pre svega fokusira na zelenu politiku i klimatske promene, političku podelu u zemlji izazvanu, prema njihovom mišljenju, dejstvima desničarskih partija, nezaposlenost, na probleme vezane za sistem socijalne zaštite i porast kriminala, kao i na nepravednu preraspodelu resursa, poreza i beneficija u švedskom društvu (Vänsterpartiet, 2022).

Ukoliko se posmatra pozicioniranje Partije levice prema najvažnijim pitanjima izborne kampanje, ona se zalaže za potpuni prelazak na obnovljive izvore energije i odbacuje korišćenje fosilnih goriva, te vidi i mogućnost smanjenja visokih računa za struju u tome što bi elektrosnabdevanje u zemlji u potpunosti bilo pod upravom javnog sektora.

Kao vid borbe protiv kriminala, Partija levice zalaže se za pooštavanje nekih kazni, ali više se zalaže za edukaciju stanovništva i prevenciju pristupanja omladine uličnim bandama. I dok se partija zalaže za povećan broj pripadnika policije, ona se pre svega zalaže za rešavanje uzroka porasta kriminala, a koje partija vidi u klasnom društvu, segrega-

ciji, rasizmu na tržištu rada itd. Partija levice podržava proimigrantsku politiku, traži veću jednakost i zaštitu za migrante, reformu, kako to njeni članovi vide, nehumane politike prema izbeglicama u Švedskoj i traži da se švedsko društvo bori za prava migranata ne samo unutar zemlje već i na globalnom nivou.

Što se tiče škola i zdravstvenog sistema, Partija levice zalaže se za ukidanje privatnih škola, u čemu vide izvor nejednakosti, segregacije i korupcije, a takođe predlaže i povećanje investicija u ovaj sektor, što vidi kao jedno od rešenja problema. Isti stav partija ima i prema zdravstvenom sistemu, gde u privatizaciji ovog sektora vidi koren svih problema, pa se zalaže za povećanje investicija. Takođe, partija želi da uspostavi veću kontrolu nad zdravstvom, kako bi se osigurala jednaka dostupnost zdravstvenih usluga klinika i bolnica svim slojevima stanovništva. (Vänsterpartiet, 2022).

Ukoliko uporedimo stavove Socijaldemokratske partije i Partije levice, možemo da vidimo neka odstupanja u izbornim programima. Na primer, socijaldemokrate ne odbacuju ideju daljeg korišćenja nuklearne energije u zemlji, uporedo sa razvijanjem izvora obnovljive energije, dok Partija levice uopšte to i ne pominje u programu, osim da je potrebno u potpunosti napustiti korišćenje fosilnih goriva.

Što se tiče odnosa prema problemu kriminala, i socijaldemokrate i Partija levice zalažu se za povećanje pripadnika policije, dok se istovremeno može zaključiti da socijaldemokrate praktičnije pristupaju ovom problemu u poređenju sa idejama klasnog društva i klasne borbe Partije levice. To se, takođe, može primetiti i na primeru odnosa prema imigracionoj politici, gde socijaldemokrate zagovaraju umereniju poziciju prema njoj, uz obećanje minimalnih restrikcija orijentisanih više ka tržištu rada, dok se Partija levice zalaže više

sa ideološku borbu i čak liberalniju migracionu politiku u poređenju sa socijaldemokratama. Obe partije imaju donekle jednake stavove oko zdravstva i školskog sistema, dok se stiče utisak da socijaldemokrate imaju konkretnija rešenja za ove probleme u svom političkom programu, u poređenju sa Partijom levice.

POZICIONIRANJE PARTIJA DESNICE I DESNOG CENTRA

Četiri glavne političke partije desnice i desnog centra jesu Švedska demokratska partija (Sverigedemokraterna), Liberalna partija (Liberalerna), Stranka umerenih (Moderaterna) i Demohrišćanska partija (Kristdemokraterna).

Kao što je ranije bilo pomenuto, švedske demokrate imale su kontroverznu prošlost i tokom prethodnih godina prolazile su kroz proces menjanja političke slike i ideologije, pozicionirajući se kao partija koja za ideološku osnovu prati ideju umerenog socijal-konzervativizma. Ipak, politički protivnici svrstavaju švedske demokrate u desnopopulističke partije i sve do poslednjih izbora postojalo je nepisano pravilo da sve druge političke partije treba da izbegavaju bilo kakvu saradnju sa njima.

Švedske demokrate zastupaju strogu antiimigrantsku politiku, zahtevajući takođe i hitnu reformu policije i pravosuđa kako bi se dala veća ovlašćenja unutrašnjim organima u borbi protiv kriminala. Takođe, švedske demokrate poznate su po svojim evroskeptičnim i antiislamskim porukama, po želji za očuvanjem nacionalne homogenosti Švedske, kao i po tradicionalnim i porodičnim vrednostima. Od kada je prvi put ušla u Riksdag 2010. godine, partija beleži konstantne uspehe na izborima, i postaje jedna od tri vodeće partije u zemlji (PolitPro, 2023).

U svom izbornom programu švedske demokrate fokusirale su se na problem kriminala, oružanih bandi, terorizma, reforme kriminalnog prava i policije. Partija je takođe ukazivala na problem migranata i njihove integracije u švedsko društvo, dok su ekonomske teme, teme energenata i teme vezane za životni standard i životnu sredinu bile pozicionirane na nižem mestu (Sverigedemokraterna, 2022).

Ukoliko uzmemo u obzir glavne izborne teme, iz političkog programa švedskih demokrata možemo da zaključimo kako ova partija podržava izuzetno stroge kazne za prestupnike, kao i značajne investicije u policiju, pravosuđe i zatvorski sistem u zemlji. Akcenat je stavljen pogotovo na želju za davanjem većih ovlašćenja policiji, kao i na njihov dodatni trening i nabavku savremene opreme, oružja i lične zaštite.

Takođe, partija se zalaže za ukidanje mogućnosti traženja azila za migrante, uvođenje obavezne politike integracije migranata u švedsko društvo, kao i uspostavljanje sistema vraćanja migranata nazad u njihove zemlje ukoliko ne uspeju da se integrišu u društvo. Što se tiče energetske politike, švedske demokrate zastupaju smanjenje poreza na struju, podržavaju dalji razvoj nuklearne energije u zemlji i izražavaju snažno protivljenje daljoj ideologizaciji razvoja energetske politike u zemlji, budući da smatraju da energetska politika moda da se razvija u skladu sa stvarnim potrebama i mogućnostima švedskog društva.

Švedske demokrate zalažu se za strožu kontrolu nad nasiljem u školama, usmereno pogotovo prema učiteljima kojima treba dati veću moć i ovlašćenja, protiv su nošenja hidžaba u školama i segregacije koju stvaraju religijske škole. Partija takođe smatra da se zdravstveni sistem mora hitno reformisati i da privatni i javni sektor moraju da budu

pod strožom kontrolom kako bi oba pružila najbolju moguću uslugu građanima Švedske (Sverigedemokraterna, 2022).

Liberali se smatraju partijom desnog centra, iako se poslednjih godina sve više orijentišu ka neoliberalnim pozicijama u svojoj politici. Zastupaju politiku borbe sa kriminalom, pogotovo u predgrađima velikih gradova, kao i strože kazne za kriminalne delatnosti. Protiv su paralelnih društava koja se stvaraju iz religijskih razloga i podržavaju davanje većih prava učiteljima u školama, dok istovremeno podržavaju sistem socijalne zaštite i državu blagostanja, kao i dalje članstvo Švedske u Evropskoj uniji (PolitPro, 2023).

Liberali se u svom izbornom programu pre svega fokusiraju na škole i školski sistem, integraciju migranata, unutrašnju bezbednost, životnu sredinu, klimatske promene i nezaposlenost (Liberalerna, 2022).

Što se tiče glavnih izbornih tema, liberali su se pozicionirali kao partija koja snažno zastupa dalji razvoj nuklearne energije u zemlji, kao i otvaranje novih nuklearnih elektrana, ali i dalji razvoj solarne energije i energije vetra radi smanjenja cena struje. Liberali takođe zastupaju jačanje policijskih snaga u zemlji, uz dodatno opremanje policije oružjem i opremom kako bi se uspešno borili protiv kriminala i uličnih bandi, dok istovremeno zagovaraju strože kazne za prestupnike i deportaciju osuđenih stranih državljana.

Što se tiče pitanja imigranata i njihove integracije, liberali su strogo protiv religijskih škola i paralelnih društava na religijskoj osnovi, te se zalažu protiv dalje islamizacije švedskog društva. Zastupaju strože uslove za dobijanje državljanstva, kao i restriktivniji pristup socijalnim beneficijama za one koji nisu građani Švedske.

U vezi sa školskim sistemom, liberali se zalažu za ograničenje profita koje škole mogu da ostvare i smatraju da je nova reforma

potrebna kako bi se ojačala ovlašćenja učitelja, smanjilo nasilje u školama i ukinule religijske škole. Takođe, partija poziva na reformu zdravstvenog sistema, povećanje broja medicinskih radnika, kao i na značajno poboljšanje njihovih uslova za rad (Liberalerna, 2022).

Stranka umerenih smatra se za partiju desnog centra, i nalazi se među tri najjače partije u Švedskoj. Kao jedna od najstarijih partija u zemlji pored socijaldemokrata, Stranka umerenih prvobitno je bila partija desnice, da bi tokom sredine dvadesetog veka donekle umekšala svoje stavove i postala politička opcija bliža desnom centru. Neki od glavnih stavova koje ova partija zastupa uključuju ličnu slobodu i slobodu preduzetništva, ali i jake policijske snage, restriktivnu migracionu politiku, borbu protiv kriminala, kao i poreske olakšice i manju regulaciju tržišta (PolitPro, 2023).

Stranka umerenih u svom izbornom programu pre svega se osvrće na ekonomske teme, kao što su povećanje računa za struju i za gorivo, visoki porezi i reforme poreske politike i penzionog sistema. Stranka umerenih se dalje u svom programu osvrće na probleme vezane za sistem socijalne zaštite, nezaposlenost, porast kriminala i pravosudni sistem, kao i na probleme vezane za imigrante i životnu sredinu (Moderaterna, 2022).

Što se tiče pozicioniranja prema glavnim izbornim temama, Stranka umerenih zagovara ekspanziju upotrebe električne energije i smanjenje različitih poreza na elektrane, kao vid borbe protiv povećanja cena struje. Takođe, partija se zalaže za strožu imigracionu politiku sa tačno određenim kvotama za primanje imigranata u zemlju, reformu imigracione politike, tako da ubuduće ispunjava isključivo minimum zakonskih uslova propisanih u EU, kao i pooštavanje uslova vezanih za dobijanje socijalnih beneficija i integraciju migranata u švedsko društvo.

Što se tiče problema porasta kriminala, Stranka umerenih zalaže se za strože kazne, pogotovo onih koje se tiču seksualnih delikata, za uvećanje pripadnika policije i tužilaca, deportaciju migranata koji nemaju švedsko državljanstvo, a koji izvrše krivično delo, dok istovremeno predlažu set zakona i inicijativa za aktivniju borbu protiv uličnih bandi i nasilja na ulicama.

Kada je u pitanju školstvo, partija se zalaže za kriminalizaciju nasilja uperenu protiv školskog osoblja, i za pojačavanje autoriteta učitelja i direktora škola, kao rešavanje problema nasilja u školama. Takođe, u svom programu predlažu detaljnu reformu školskog sistema pod strožom kontrolom države. Stranka umerenih takođe poziva na reformu zdravstva, poboljšanje uslova rada i plata medicinskih radnika, kao i na uspostavljanje nacionalne agencije za brigu o pacijentima koji čekaju u dugim redovima za pregled (Moderaterna, 2022).

Demohrišćanska partija takođe se smatra za partiju desnog centra, i jedna je od mlađih partija na švedskoj političkoj sceni – osnovana je početkom šezdesetih godina prošlog veka. U početku, partija je bila orijentisana kao društveni pokret za promociju hrišćanskih vrednosti, da bi krajem osamdesetih godina prošlog veka skoro u potpunosti napustila religijski narativ u svom programu. Danas se demohrišćani smatraju za konzervativnu partiju koja se pre svega bori za bolje uslove za najstarije građane Švedske, za pojačanu unutrašnju bezbednost, restriktivniju migrantsku politiku, veći suverenitet Švedske i manje oslanjanje na EU, kao i odbacivanje ideje multikulturalizma kao modela za švedsko društvo (PolitPro, 2023). U izbornom programu Demohrišćanske partije vidljiv je fokus pre svega na zdravstveni sistem, zatim kriminal, ekonomsko-društvene teme, i penzionere (Kristdemokraterna, 2022).

Što se tiče pozicioniranja prema glavnim izbornim temama, Demohrišćanska partija zastupa povećanje plata za policiju, kao i samo povećanje pripadnika policije u Švedskoj. Iako se nisu fokusirali na škole u svom izbornom programu, osim što se generalno zalažu za bolji obrazovni sistem, demohrišćani su se konkretnije fokusirali na zdravstvo, pa tako možemo da vidimo kako se zalažu za centralizaciju zdravstvenog sistema, povećanje broja bolnica i klinika, kao i medicinskih radnika, uz poboljšanje njihovih uslova za rad (Kristdemokraterna, 2022).

Analizirajući izborne programe ovih partija, možemo zaključiti da su sve one imale donekle jednake stavove za najvažnija pitanja izborne kampanje. Pre svega, sve četiri glavne partije desnice i desnog centra zastupaju korišćenje i dalji razvoj nuklearne energije, kao i otvaranje nuklearnih centrala kako bi se smanjili računi za struju i kako bi se švedska industrija razvijala dalje. Takođe, sve četiri partije zastupaju jednake stavove o policiji, borbi protiv kriminala i strožim kaznama za prestupnike. I na kraju, može se reći da sve četiri partije dele donekle jednake stavove oko restriktivnije migrantske politike i politike integracije imigranata u švedsko društvo, što se isto može reći i za njihove stavove oko školskog i zdravstvenog sistema.

POZICIONIRANJE CENTRISTA I ZELENIH

Poslednje dve velike partije na švedskoj političkoj sceni koje su deo Riksdaga jesu Partija centra (Centerpartiet) i Partija zelenih (Miljöpartiet).

Partija centra jedna je od starijih partija u Švedskoj, osnovana na početku dvadesetog veka, i kroz svoju istoriju uglavnom je zastupala interese poljoprivrednika i vlasnika malih preduzeća. Danas, Partija centra zastupa zelenu politiku, liberalne imigraci-

one zakone, jaku integraciju Švedske u EU, manju regulaciju tržišta i jaku podršku ruralnom stanovništvu (PolitPro, 2023).

Partija centra, kao svoje glavne teme u izbornom programu izdvaja probleme klimatskih promena, nezaposlenost, povećanje troškova života, segregaciju nešvedskog stanovništva, rodnu ravnopravnost i borbu za očuvanje liberalne demokratije (Centerpartiet, 2022).

Što se tiče pozicioniranja prema glavnim izbornim temama, Partija centra zalaže se za potpuni prestanak korišćenja fosilnih goriva u korist obnovljivih izvora energije, pre svega solarne energije, te smanjenje korišćenja struje u domovima kako bi se smanjile cene struje u zemlji. Kao način da se zemlja izbori sa porastom kriminala, Partija centra zagovara ponovno otvaranje ruralnih policijskih stanica i punktova, povećanje broja pripadnika policije, strože kazne za prestupnike, kao i davanje više resursa tužiocima i sudovima. Partija centra takođe zagovara zaštitu liberalne migracione politike usmerenu ka imigrantima koji traže posao, kao i uopšte imigracione politike.

Partija centra zalaže se za poboljšanje školskog sistema u celoj zemlji, putem pojačane jednakosti i inkluzivnosti, uz to da škole budu sredina bez rasizma, homofobije i rodnog nasilja. Partija se takođe zalaže za pravičniji zdravstveni sistem, i poziva na reformu ovog sektora kako bi se poboljšali uslovi rada za medicinsko osoblje (Centerpartiet, 2022).

Partija zelenih jedna je od mlađih partija na švedskoj političkoj sceni, osnovana krajem osamdesetih godina prošlog veka. Originalno se sastojala od raznih političkih pokreta, kao na primer onih protiv nuklearne energije ili za progresivnije društvo, feminizam i rodnu ravnopravnost, itd. Danas, Partija zelenih zastupa principe liberalnog društva, zaštite životne sredine i borbu protiv klimatskih pro-

mena (PolitPro, 2023).

U svom izbornom programu Partija zelenih očekivano stavlja na prvo mesto borbu protiv klimatskih promena i tranziciju ka obnovljivim izvorima energije uz potpuno napuštanje fosilnih goriva, dok su još neke od glavnih tema u programu vezane za socijalnu zaštitu, školski sistem, jačanje demokratije u švedskom društvu i borbu protiv rasizma i diskriminacije (Miljöpartiet, 2022).

Što se tiče pozicioniranja prema glavnim temama kampanje, Partija zelenih u potpunosti je protiv korišćenja nuklearne energije, i kao način da se smanje računi za struju, zastupa korišćenje i dalji razvoj solarne energije i energije vetra, tj. obnovljivih izvora energije. Partija se takođe zalaže za povećanje plata unutrašnjim organima, kao i za povećanje pripadnika policije, smatrajući da će se tako efikasnije moći boriti protiv porasta kriminalnih bandi i paralelnih društava u zemlji. Takođe, kao vid borbe protiv kriminala, Partija zelenih vidi jačanje obrazovnog sistema u zemlji. Partija zelenih podržava liberalnije migracione zakone, i brani pravo na azil za izbeglice, dok takođe zastupa bržu integraciju migranata kroz lakši dostup tržištu rada.

Partija zelenih zalaže se i za ukidanje privatnih škola, borbu protiv segregacije, za više plate za obrazovne radnike i povećan broj školskih psihologa i savetnika. Partija, isto tako, smatra da je potrebno povećati plate u zdravstvu, ojačati brigu o najstarijim građanima i invalidima, poboljšati uslove u porodilištima i obezbediti besplatnu kontracepciju za sve stanovnike do 26 godina (Miljöpartiet, 2022).

Može se zaključiti da Partija centra i Partija zelenih dele podjednake stavove vezane za glavne izborne teme, što se ogleda pre svega u njihovom pozicioniranju prema pitanjima energetike i migracione politike. U slučaju borbe protiv kriminalnih bandi i porasta kri-

minala u zemlji, iako obe partije podržavaju povećanje broja policajaca i dodatne resurse za sudstvo i tužioce, Partija centra zalaže se i za strože kazne za prestupnike. Takođe, obe partije dele donekle slične stavove vezane za rešavanje problema u školstvu i zdravstvu.

REZULTATI IZBORA ZA RIKSDAG

Rezultati izbora za Riksdag, održani 11. septembra 2022. godine pokazali su da su socijaldemokrate (osvojenih 30,33%), švedske demokrate (20,54%), i Partija umerenih (19,10%) tri najjače političke partije u zemlji. Slede Partija levice (6,75%), Partija centra (6,71%), Demohrišćanska partija (5,34%), Partija zelenih (5,08%) i liberali (4,61%), kao političke partije koje nisu ušle u Riksdag (Valmyndigheten, 2022). U poređenju sa izborima 2018. godine, socijaldemokrate su dobile oko 2% više glasova, švedske demokrate 3%, Partija umerenih 0,70% i Partija zelenih 0,60%, dok je Partija levice izgubila oko 1,30% glasova, Demohrišćanska partija 1%, liberali 0,90% i Partija centra 1,90% (Ibid).

Može se zaključiti da su švedske demokrate bile ubedljivi pobednici ovih izbora, ne samo zbog izbijanja na drugo mesto po političkoj snazi u zemlji, već i zbog toga što su ovim izbornim uspehom uspeli da razbiju tzv. „sanitarni kordon” drugih partija koji ih je okruživao. Samim tim, postali su priznata politička opcija u zemlji, i potencijalni koalicioni partner za novu vladu desnog centra.

Kako se pokazalo, švedske demokrate nisu postale deo vladajuće koalicije, ali pružaju parlamentarnu podršku vladajućoj koaliciji Partije umerenih, demohrišćana, i liberala, na čelu sa premijerom (i vođom Partije umerenih) Ulfom Kristersonom (Ulf Kristersson). U skladu sa glavnim izbornim pitanjima, nova vlada je po formiranju objavila da će joj prioriteti biti privredni rast, kao i rast porodičnih

dohoda, borba sa kriminalom, konzervativnija migraciona politika, smanjenje cena struje, kao i unapređivanje školskog i zdravstvenog sistema (Regeringskansliet, 2022).

Socijaldemokrate, iako su uspele da osvoje više glasova nego na prethodnim izborima, nisu uspele da formiraju vladajuću koaliciju kako zbog slabog performansa drugih potencijalnih koalicionih partnera, tako i zbog mimoilaženja u stavovima sa Partijom umerenih. Takođe, s obzirom na dominaciju u političkom životu zemlje, donekle se socijaldemokrate i vide kao krivac zbog porasta kriminala u zemlji, problema sa integracijom i segregacijom migranata, problema sa zdravstvenim i školskim sistemima, kao i sistemom socijalne zaštite, ali i za problem značajnih povećanja cena struje i goriva. Može se reći da su partije desnice i desnog centra realnije ocenile situaciju u zemlji i efikasnije se pozicionirale prema glavnim pitanjima i problemima koji su mučili glasače u Švedskoj.

Neke od kritika koje se upućuju izbornoj kampanji socijaldemokrata jesu da se njihova kampanja suviše oslanjala na lik prvog ženskog premijera iz njihovih redova, Magdalene Anderson (Magdalena Andersson), koja i nije imala vremena da se dokaže na toj funkciji, da je partijski izborni program sadržao malo pragmatičnih rešenja za nagomilane probleme u društvu, da je partija prekršila određeni politički tabu praveći vezu između porasta kriminala u zemlji i uvećanog broja migranata, kao i da je pravila suviše ustupaka u vezi sa restriktivnijom imigracionom politikom, kako bi privukla Partiju umerenih kao potencijalnog koalicionog partnera (Aylott & Bolin, 2023).

Samim tim što su socijaldemokrate zadirale na teren koji se obično pripisuje partija desnice i desnog centra, ne samo da su otuđile levo nastrojene partije od sebe, već su dali mogućnost i Partiji umerenih i šved-

skim demokratama da u debatama predstave mnogo konkretnija i oštrija rešenja za glavne probleme u društvu, što je pogotovo bilo politički korisno za švedske demokrate, jer su se njihove, za švedsko društvo, radikalne poruke čule i u glavnim medijima u zemlji (Aylott & Bolin, 2023).

Neki od eksperata smatraju da se švedski glasači manje identifikuju sa partijama nego ranije, i da postoji veća glasačka mobilnost, s obzirom na to da se sve više glasača sve manje identifikuje samo sa jednim klasnim/društvenim identitetom. Samim tim, sve više švedskih glasača orijentise svoj glas na izborima u zavisnosti od onoga što se događa tokom izborne kampanje. Još jedan trend na švedskoj političkoj sceni jeste taj da su nove generacije odrasle u sistemu koji im pruža materijalno izobilje, obrazovanje i zaposlenost, za razliku od siromašnijih i ugroženijih starijih generacija, tako da su liberterijanske vrednosti u porastu među njima. Ipak, kao reakcija na to, javljaju se i pripadnici tih generacija koji su protiv takvih vrednosti, i koji su više konzervativni u svojim pogledima, što dovodi do toga da se govori o sukobu „libertarijanizma i autoritarizma” u Švedskoj (Hagevi, 2022).

ZAKLJUČAK

Izbori za Riksdag pokazali su da se glasači u Švedskoj sve manje ideološki orijentisu pri odabiru partije za glasanje i da se, zapravo, fokusiraju više na konkretna rešenja koja partije nude u svojim programima i izjavama zvaničnika tokom izborne kampanje. To se može objasniti time što švedsko društvo u toku poslednjih decenija prolazi kroz značajne promene, počevši od problema integracije migranata u društvo, do narastajućeg kriminala, uličnog nasilja, i ozbiljnih problema u zdravstvu, školstvu i sistemu socijalne zaštite.

Može se očekivati da tokom budućih izbora za Riksdag, prevagu odnesu one partije čiji su programi manje ideološki orijentisani, a više u mogućnosti da ne samo precizno identifikuju glavne probleme u društvu koji će biti zastupljeni na izborima, nego i da daju konkretne i pragmatične predloge za rešenje tih problema, kao što je to pokazao primer izbornog uspeha Švedskih demokrata i izbornog neuspeha levih i centrističkih partija.

REFERENCE

- Aylott, N., & Bolin, N. (2023). A new right: The Swedish parliamentary election of September 2022. *West European Politics*, 46(5), 1049-1062. doi:10.1080/01402382.2022.2156199
- Bolin, N., Falasca, K. (2022). „Valet som delade Sverige”. In *Snabbtänkt 2.0 22*. Bolin, N., Falasca, K., Grusell, M., & Nord, L. (Eds.). (n.d.). URL: https://www.miun.se/globalassets/forskning/center-och-institut/demicom/snabbtankt_2022_12okt.pdf
- Centerpartiet. (2022). För Sveriges bästa - Valmanifest 2022 [Politički program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/c/v/2022>
- Filipović, A. (2019). „The influence of the extreme right in Sweden on the process of European integration”. *Peace Policy*, 4(4), 46-60. doi:10.25136/2409-8671.2019.4.31010
- Hagevi, M. (2022). Dealignment and realignment: The Swedish parliamentary election of 2022. *Journal of the Scandinavian Society of Korea*, 30, 1-40. doi:10.26548/scandi.2022.30.001
- Hooghe, L., & Marks, G. (2017). „Cleavage theory meets Europe’s crises: Lipset, Rokkan,

- and the transnational cleavage”. *Journal of European Public Policy*, 25 (1): 109–35.
- Kristdemokraterna. (2022). Redo för en ny regering. Valmanifest 2022. [Politички program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/kd/v/2022>
- Liberalerna. (2022). Maktskifte för ett nytt Sverige. Liberalernas valmanifest 2022 [Politички program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/l/v/2022>
- Lipset, S. M., & Rokkan, S. (1967). „Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction”. In S. M. Lipset & S. Rokkan (Eds.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: Free Press.
- Martinsson, J. (2021). „De politiska sakfrågorna inför valet 2022 – hur ser spelplanen ut?”. In U. Andersson, A. Carlander, M. Grusell, & P. Öhberg (Authors), *Ingen anledning till Oro (?): Som-Undersökningen 2020* (1st ed., Vol. 78). Göteborg: SOM-institutet.
- Miljöpartiet. (2022). Miljöpartiet Valmanifest – Riksdagsval 2022 [Politички program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/v/2022>
- Moderaterna. (2022). Så får vi ordning på Sverige – Moderaternas valmanifest 2022 [Politички program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/v/2022>
- Pavlović, J. (2019). „Izbori za Evropski parlament u Švedskoj, Danskoj i Finskoj 2019. godine: pozicioniranje partija u odnosu na domaće i evropske teme”. *Kultura Polisa*, 16 (posebno izdanje): 167–180.
- Regeringskansliet. (2022). Regeringens Politiska Prioriteringar. Retrieved from <https://www.regeringen.se/artiklar/2022/11/regeringens-politiska-prioriteringar/>
- Socialdemokraterna. (2022). Socialdemokraternas valmanifest 2022 Vårt Sverige kan bättre [Politички program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/v/2022>
- Sverigedemokraterna. (2022). Valplattform 2022. Inriktningsprogram för Sverigedemokraternas inflytande över svensk politik under nästa mandatperiod [Politички program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/sd/v/2022>
- Valmyndigheten. (2022, September 11). 2022 Swedish election results. URL: <https://www.val.se/servicelankar/otherlanguages/englishengelska/electionresults/electionresults2022.4.14c1f613181ed0043d5583f.html>
- Vänsterpartiet. (2022). Vänsterpartiets valplattform 2022 [Politички program]. URL: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/v/v/2022>
- PolitPro. (2023.). Sweden: Parties at a glance. URL: <https://politpro.eu/en/sweden/parties>

THE 2022 SWEDISH PARLIAMENTARY ELECTION: POSITIONING OF LEFT AND RIGHT PARTIES

Key words:

*Parliamentary elections;
Sweden; 2022 year; parties*

Authors:

*Dr. Jovica Pavlović,
research associate,
Institute of European
Studies, Belgrade, Serbia.*

*Dr. Aleksa Filipović,
research associate,
Institute of European
Studies, Belgrade, Serbia*

Correspondence:

*jovica.pavlovic@ies.rs
aleksa.filipovic@ies.rs*

Field:

Political Science

DOI:

10.5937/politeia0-44263

Paper received on:

28.04.2023.

**Paper accepted for
publishing on:**

08.06.2023.

Summary

This paper examines the socio-political divisions within the Kingdom of Sweden, in order to provide an analytical insight into the positioning of Swedish parties during the campaign for the 2022 parliamentary elections (for the Riksdag). This analysis consequently contributes to the understanding of the election results achieved by major Swedish parties. Therefore, the first objective of the paper involves providing an analysis of party programmess and election results, while the second objective of the research aims to identify dependent and independent variables that contributed to the positioning and the subsequent success/failure of the eight largest Swedish parties in the parliamentary elections held in September 2022. By applying the method of discourse analysis and the method of document/data analysis, different strategies of party positioning are studied, with Lipset and Rokkan's (1967) theory of party alignment being utilised as the theoretical framework; with a special emphasis on their theory of social cleavages. The paper begins with the hypothesis that pre-election campaigns of Swedish parties were mostly influenced by their need to position themselves in relation to two topics; the topic of immigration and the topic of health and educational system reform. The results of the research indicate that Swedish parties are increasingly more ready to change their historically recognisable attitudes and positions in line with current issues, in order to achieve positive election results. This trend is partially responsible for changes in the Swedish party system, which – however – remains partially intact for the time being, as can be seen from the outcome of the election.